

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

7/3, 245-258

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 12.06.2026

Makale Kabul Tarihi: 24.08.2026

Söylemez, O. & Demir, M. (2026). Geçmişten geleceğe uzanan bir ruh: Gülnaze Boboeva'nın "Deli Ruh" şiirinin ontolojik çözümlemesi. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 7(3), 245-258. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.1234>

GEÇMİŞTEN GELECEĞE UZANAN BİR RUH: GÜLNAZE BOBOEVA'NIN "DELİ RUH" ŞİİRİNİN ONTOLOJİK ÇÖZÜMLEMESİ

Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ

Kastamonu Üniversitesi osoylemez@kastamonu.edu.tr ORCID

Yüksek Lisans Öğrencisi Melek DEMİR

Kastamonu Üniversitesi 241138007@ogr.kastamonu.edu.tr ORCID

Öz

Bu çalışma, Gülnaze Boboeva'nın "Deli Ruh" adlı şiirinde tarihsel hafıza, millî kimlik ve toplumsal aidiyet unsurlarının nasıl kurgulandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Şiir, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlık sürecine giren Özbek toplumunda ortaya çıkan kültürel bilinçlenme bağlamında ele alınmıştır. Millet kavramı; ortak dil, kültür, soy ve tarih gibi unsurları paylaştıran bireylerin kendilerini ait hissettikleri toplumsal bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Şiirde öne çıkan tarihsel hafıza, özgürlük, milliyetçilik ve toplumsal aidiyet gibi kavramlar analiz edilmiş Büyük İskender, Boborahim Maşrap ve Şiroke gibi tarihsel ve efsanevi şahsiyetlerin simgesel işlevleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın kuramsal temelini Romen Ingarden ve Nicolai Hartmann tarafından geliştirilen ontolojik çözümleme yöntemi oluşturmaktadır. Türk edebiyat eleştirisinde İsmail Tunali'nin *Sanat Ontolojisi* adlı eseriyle sistematik bir çerçeveye kavuşturulan bu yöntem doğrultusunda nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve metin analizi tekniğinden yararlanılmıştır. İnceleme sonucunda, Boboeva'nın şiirinin yalnızca bireysel duygu ve düşünceleri yansıtan bir şiir olmadığı aynı zamanda kolektif belleği canlandırmayı, tarih bilinci oluşturmayı ve toplumsal bilinç geliştirmeyi amaçlayan çok katmanlı bir edebi yapı sunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ontolojik çözümleme, milliyetçilik, tarihsel bilinç, Deli Ruh, Gülnaze Boboeva.

A SPIRIT SPANNING FROM THE PAST TO THE FUTURE: AN ONTOLOGICAL ANALYSIS OF GÜLNAZE BOBOEVA'S POEM "DELİ RUH"

Abstract

This study aims to examine how elements of historical memory, national identity, and social belonging are constructed in Gülnaze Boboeva's poem "Deli Ruh." The poem is analyzed within the context of the cultural awakening that emerged in Uzbek society as it entered the process of independence following the dissolution of the Soviet Union. The

concept of “nation” is evaluated as a social structure in which individuals who share common elements such as language, culture, lineage, and history feel a sense of belonging. Key concepts highlighted in the poem—such as historical memory, freedom, nationalism, and social belonging—are analyzed, with particular emphasis on the symbolic functions of historical and legendary figures such as Alexander the Great, Boborahim Mashrap, and Shirok. The theoretical foundation of the study is based on the ontological analysis method developed by Roman Ingarden and Nicolai Hartmann. In line with this method, which was systematized in Turkish literary criticism through İsmail Tunalı’s work *The Ontology of Art*, a qualitative research approach was adopted, and text analysis techniques were utilized. The analysis concludes that Boboeva’s poetry is not merely a reflection of individual emotions and thoughts but presents a multi-layered literary structure aimed at reviving collective memory, fostering historical consciousness, and developing social awareness.

Keywords: Ontological analysis, nationalism, historical consciousness, Deli Ruh, Gülnaze Boboeva.

Ø. Giriş

Çalışmada incelenen “Deli Ruh” şiiri, Gülnaze Boboeva’nın bireysel duygu dünyasının ötesine geçerek toplumsal yapıyı güçlendirmeye yönelik bir bakış açısı sunmaktadır. Literatürde, söz konusu şiir üzerine yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, şiirin poetik, kültürel ve düşünsel boyutlarının çözümlemeye açık olduğu değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın diğer araştırmalardan ayrılan yönü, şiirin bireysel temalarla sınırlı bir yaklaşımla ele almak yerine tarihsel çerçeve içinde şekillenen karakterler aracılığıyla dönemin toplumsal yapısının kapsamlı biçimde incelenmesidir. Şairin tarihsel kahramanlar ve sembolik anlatım unsurlarını kullanımı üzerinden geçmiş ile gelecek arasında kurduğu düşünsel ilişki ortaya konulacak ayrıca şiirin millî kimlik bilincinin oluşumuna katkısı değerlendirilecektir. Şiirin ayrıntılı çözümlemesine geçmeden önce, çalışmada temel alınan ontolojik çözümleme yönteminin kuramsal çerçevesinin açıklanması gerekmektedir.

Nicolai Hartmann tarafından yeniden temellendirilen ontoloji, varlığı bir bütün olarak ele alan ve var olanların en temel niteliklerini inceleyen bir felsefe disiplini. Var olan üzerine kurulu bu düşünce alanı, kökenleri Parmenides’e kadar uzanan köklü bir geçmişe sahip olmakla birlikte, “ontoloji” terimi görece yeni bir kavramdır. Ontoloji kavramı, var olanın varlığı ve genel var olma ilkelerini ifade etmek üzere ilk kez 17. yüzyılda J. Clauberg tarafından, metafizik terimine yakın bir anlamda kullanılmış, daha sonra D’Alembert tarafından da “varlık bilimi” olarak ele alınmıştır (Bozkurt, 2003, s. 91-92). Ontoloji, Yunanca *ontos* (varlık) ve *logos* (bilgi, bilim) sözcüklerinin birleşiminden oluşan ve varlığı konu edinen bir felsefe disiplini. Varlıkların özünü anlamayı amaçlayan ontoloji, çağdaş felsefenin önemli yaklaşımlarından biri olarak kabul edilmektedir. Fransızca *ontologie* teriminden Türkçeye geçen ontoloji kavramı, en kapsamlı biçimde “metafiziğin tekil nesne ve olaylardan ziyade genel olarak varlık problemleriyle ilgilenen, varlığı varlık olması bakımından ele alan dalı” şeklinde tanımlanmaktadır (Cevizci, 2013, s. 1192). Metin tahlil yöntemlerinden biri olan ontolojik yöntem, son yıllarda özellikle şiir incelemelerinde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Sanat ontolojisi anlamında, edebî eserin sanatsal değerini açıklamayı amaçlayan bu yöntem, İsmail Tunalı’nın *Sanat Ontolojisi* adlı eserinde ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

İsmail Tunalı, sanat ontolojisinin varlık tabakalarını incelerken karşılaşılan ilk güçlüğü, edebî bir eserin real nesneler mi yoksa ideal (irreal) nesneler kapsamında mı değerlendirilmesi gerektiği sorusu olduğunu belirtir. Sanat eserinin hem real hem de ideal bir yapıya sahip

olduğunu belirten Tunalı, edebî bir eserin incelenmesi sırasında zorunlu olarak ele alınması gereken varlık tabakalarından söz eder ve bu tabakaları dört başlık altında toplar:

1. Kelime sesleri ve bu seslere dayalı olarak oluşan, daha üst bir düzeyi temsil eden ses yapıları tabakası
2. Farklı derecelerdeki anlam birlikleri tabakası;
3. Farklı şematik görüşler tabakası;
4. Tasvir edilen varlıkların (nesne, insan ve olaylar) ve bunların alinyazılarının tabakası (Tunalı, 1971, s. 91-92).

Birinci tabaka olan ses tabakasında kelimeler ön plana çıkar; eserde yer alan kelimelerin ses özellikleri ile bu kelimelerin anlamları arasındaki ilişki incelenir. Bu sesler ile kelimeler arasındaki uyum ya da karşıtlıklar değerlendirilir ve kelimelerin yapısı eserin real boyutunu oluşturur. Ayrıca ölçü, redif, kafîye ve hacim gibi biçimsel unsurlar da bu tabaka kapsamında ele alınır. İkinci tabakada, kelime grupları belirlenerek bu grupların kullanım alanları ve göndermeleri doğrultusunda anlam ilişkileri ortaya konur; semantik açıdan kelimelerin anlam değerleri bu aşamada büyük önem taşır. Üçüncü tabakada ise sanatçının eserine yerleştirdiği nesne ve imgeler aracılığıyla vermek istediği mesaj belirginleşir. Karakter tabakası olarak da adlandırılan bu düzeyde, sanatçının dünya görüşü ile eser arasındaki ilişki açığa çıkarılır. Dördüncü ve son tabaka olan alinyazısı ya da kader tabakasında ise eserde yer alan ve tüm insanlığa yönelik evrensel ileti ve anlam boyutu ele alınır. Başka bir ifadeyle, eserin temel iletilisi bu tabakada ortaya konur (Yılmaz, 2017, s. 160). Şiirin daha ayrıntılı biçimde çözülmesi ve kelimelerin gösterge değerlerinin incelenmesi sonucunda bu mesaja ulaşılmaktadır.

Modern Özbek şiirinin 1980 kuşağı temsilcilerinden biri olan Gülnaze Boboeva, 1986 yılında, Özbekistan'ın eski kültürel dokusuyla bilinen Surhanderya eyaletinin Boysun semtinde dünyaya gelmiştir. Tirmiz Devlet Üniversitesi'ndeki eğitimiyle fikrî altyapısını oluşturan şair, *Ойдин кечалар (Mehtaplı Geceler)*, *Тонлар қўшиғи (Sabah Şarkısı)*, *Ҳаяжон фасли (Heyecan Mevsimi)* gibi eserleriyle çağdaş Özbek edebiyatına önemli katkılar sunmuştur. Şair, "Deli Ruh" şiirinde ise iletmek istediği mesajı dizeler aracılığıyla okuyucuya aktarır ve içsel bir ruh hâlinin ötesine geçerek tarihsel kahramanlar, mitolojik kahramanlar ve doğa unsurlarıyla harmanlanmış kolektif bir varoluş bilinci ortaya koyar.

Телба Рух	Deli Ruh
Мен заминман, қўкрагим кенгдир, Мен дарёман, тўлиб-тошаман. Мен чақмоқман, ёндиражакман, Мен бургутман, тоғлар ошаман.	Ben zeminim, göğsüm genişir, Ben deryayım, dolup taşarım, Ben şimşeğim, çakacağım, Ben kartalım, dağlar aşarım.
Искандарман – фотих жаҳонга, Ватанпарвар кекса Широқман. Зулмат ичра қолганда халқим, Сўнгги илинж ёққан чироқман.	İskender'im- fatih cihana, Vatanperver ihtiyar Şiroke'm. Zulmet içinde kaldığında halkım, Nihai umudu yakan meşaleyim.
Мен Машрабман, ўша бенаво, Маҳкумман мен фиғону зорга. Мен ўлмайман равон йўлларда, Осиламан Балхдаги дорга. (Boboeva,2013)	Ben Maşrap'im, o yoksul, Mahkûmum ben feryat figana. Ben ölmem düştüğüm düz yollarda, Asılırim Belh'deki darağacına.

1. Ön Yapı

Şiirin dış yapısı incelendiğinde, düzenli bir kafiye örgüsü ve hece ölçüsü bulunmamaktadır. Ancak biçim bakımından, halk şiirinde yaygın olarak kullanılan dörtlük nazım şekliyle oluşturulmuş bir şiirdir. Şiir toplamda 3 dörtlük ve 12 dizeden oluşmaktadır. Şiirde kullanılan söz sanatlarına örnek olarak “*Ben zeminim, göğsüm geniştir/ Ben deryayım dolup taşarım/ Ben şimşegiim, çakacağım/ Ben kartalım, dağlar aşarım*” (1. dörtlük, 1-4. dizeler) verilebilir; bu dizelerde teşbih (benzetme) sanatına yer verildiği görülmektedir.

Dilbilgisel açıdan şiirin en baskın yapısal unsuru, her mısra da bir varlık beyanı olarak karşımıza çıkan ve anaför bir tekrar la vurgulanan “ben” zamiridir. Bu kullanım, metne lirik bir ton kazandırırken okurun zihninde benlik ve varoluş temasının sürekliliğini pekiştirir. Ses düzeyinde “z” ve “ş” aliterasyonlarının yoğunluğu, “zemin” ve “zulmet” gibi sözcüklerle ontolojik bir ağırlık izlenimi oluştururken, “şimşek” ve “meşale” gibi imgelerle varlığın dinamikliği duygusunu güçlendirir. Fiil zamanlarının geniş zamandan gelecek zamana uzanan akışı ise, ruhun yalnızca durağan bir varlık olmadığını, sürekli bir oluş ve eylem halinde tasarlandığını dilbilgisel düzlemde ortaya koyar.

Şiir, tutarlı ve düzenli bir yapı sergileyerek “deli” olarak nitelendirilen ruh halinin taşkınlığını estetik bir çerçeve içinde sunar. Şiirde birinci tekil şahıs anlatımı hâkimdir; tüm yüklem ler ben (birinci tekil şahıs) ile çekimlenmiştir. Şahıs ekleri mısra sonlarında ritim oluşturur ve şiirin anlatımına coşku lu bir ton kazandırır. Şiirin sözlüksel katmanında, doğa unsurları (derya, kartal, şimşek) ile tarihsel özneler (İskender, Şiroke, Maşrap) arasında kurulan denge, metnin ön yapısının mekânsal ve zamansal bir genişleme üzerine kurulmasını sağlar. Bu yapısal akış, ruhun zeminden göğe, oradan toplumsal liderliğe ve mistik bir fedakârlık anlayışına yönelen gelişimini betimleyen bir varlık şeması sunar ve derinlemesine yapılacak ontolojik çözümlemeler için sağlam bir temel oluşturur.

2. Arka Yapı

Şiirin arka yapısı olarak adlandırılan bu kısımda şairin şiiri yazış amacına yönelik bilgiler verilebilir. Burada, şairin “Deli Ruh” şiirinde vatan sevgisinin, halkına gönülden bağlılığının ve millî duyguların açıkça yansıtıldığı görülmektedir. Şair, halkın tarihini unutulmayan kahramanlar etrafında tasnif ederek millî duyguların canlı kalmasını sağlamış ve bu duyguları şiir aracılığıyla yaşatmıştır. Şiirin arka yapısını tarihsel, kültürel ve düşünsel unsurlar oluşturmaktadır. Büyük İskender, Boborahim Maşrap ve Şiroke gibi tarihsel ve efsanevî kahramanlar aracılığıyla kolektif belleği canlandıran şair, şiirin anlam dünyasını bu karakterler üzerinden derinleştirmiştir. Şiirin arka planında, bireysel varoluş ile toplumsal sorumluluk arasındaki ilişki belirgin biçimde vurgulanır. Şair, geçmişten devralınan mücadele bilincini geleceğe taşıma düşüncesiyle, bireyi kişisel çıkarların ötesine geçmeye ve halk ile toplum adına da sorumluluk almaya çağırır. Bu yönüyle şiirin arka yapısı, tarihsel hafıza ile evrensel bir özgürlük idealini bir araya getiren düşünsel bir zemine dayanmaktadır. Bu konu, şiirde kullanılan kelimelerin ve kavramların arkasına saklanmış anlamlar çözümlenerek ele alınacaktır.

2.1. Semantik Tabaka

Şair, şiirini tarihî olaylar çerçevesinde ele alarak kaleme almıştır. Özellikle, şiirden herhangi bir kelimenin dahi çıkarılması, edebî eserin inşasını ve anlamını bozabilir. Şaire göre, şiire “Deli Ruh” adının verilmesi, şiirin anlam katmanlarını derinleştiren bir tercih olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan şiirde seçilen ve kullanılan kelimelerin gönderim biçimleri ile ‘göndergeler’ olarak adlandırılan öğelerin anlamlarının incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 1. Şiirde Yer Alan Kelimelerin Semantik Göndermeleri

Sözcüğün Kullanım Şekli	Sözcüğün Gönderim Şekli
İskender	Büyük lider, evrensel birlik
Boborahim Maşrap	Özgür ruh, vatanperver
Şirok	Kahramanlık, cesaret
Belh	Tarih, kültür, medeniyet
Darağacı	İdam ağacı, ölüm

Boboeva "Deli Ruh" şiirinde bağımsız bir millet kurabilmek için gerekli olan unsurlara değinir. Millet, bireylerin içinde kimliklerini kazandıkları ve kuvvetli bağlarla bağlı oldukları bir olgudur. Smith'e göre millet olmak için, halkın kendilerini o millettten görmelerinin kolayca yeterli olmadığını; önce kim olduklarını, nereden geldiklerini ve nereye gittiklerini düşünmeleri gerektiğini belirtir. Millet olabilmek için anadillerini kullanmaları, modern politik ve sosyal şartlara uyum sağlamaları ve diğer milletlerle mücadele edebilmeyi öğrenmeleri gerektiğini belirtir. Millet olan topluluklar, eski kültürel etkenlerden mitler, efsaneler, kahramanlar ve semboller gibi köklere dayanması gerekmektedir (Smith, 1990, s. 184). Millî kültüre dayalı toplumsal oluşumlar olan milletler, varlıklarını geçmişten bugüne insanlar arasında yerleşen kültürel unsurlardan almaktadır. Şair, şiirinde tarihsel ve efsanevi karakterleri, kültürel açıdan önemli şehir ve nesneleri ön plana çıkarmıştır.

Şair, Büyük İskender'i şiirine dâhil ederek evrensel birlik fikrini vurgulamak istemiştir. İskender'in farklı kültürleri tek çatı altında toplama ideali, şairin hayal ettiği millet anlayışıyla da örtüşmektedir. Şair, İskender'i anarak geçmişten geleceğe uzanan bir millet bilinci kurmak ister ve farklı toplumların ortak bir kimlik etrafında birleşebileceğini belirtir. Bu bağlamda şiir, ulusal bir hedefle sınırlı kalmadığını evrensel ve kozmopolit bir toplum idealini yansıttığını gösterir.

Boborahim Maşrap hakkında detaylı tarihsel bilgilerin sınırlı ve çelişkili olması, onun biyografisini kısmen mitolojik ve sembolik bir karaktere dönüştürmüştür. Buna rağmen Maşrap, Özbek edebiyatında milliyetçilik, laiklik ve toplumsal bilinç gibi kavramların gelişmesinde önemli bir düşünce insanı olarak öne çıkmaktadır. Şair, Maşrap'ı şiirde özgürlük, hakikat arayışı ve baskıya karşı direnişin simgesi olarak ele almak istemiştir. Maşrap'ın halktan yana tavrı, otoriteye karşı duruşu, cehalet ve bağınazlığa karşı verdiği mücadele, şairin vermek istediği toplumsal mesajın bir göstergesidir. Şair, Maşrap karakteri üzerinden özgür düşünmenin önemini, toplumda bilinç oluşturmaya ve insanları haksızlıklara karşı durmaya teşvik etmeyi amaçlamıştır. Şiir, bireysel bir anlatım olmaktan çıkıp toplumsal bilinç oluşturan ve eleştirel bir duruş sergileyen güçlü bir yapı kazanmıştır.

Şirok, şiirde tarihsel bir kahramandan öte vatan sevgisi, fedakârlık ve düşmana karşı direnişin sembolü olarak kullanılmıştır. Şirok'un halkını kurtarmak için kendi canını ortaya koyması ve düşmanı zekice bir planla yenmesi, şiirde kahramanlığın sadece fiziksel güçle değil, akıl ve fedakârlıkla da mümkün olduğunu gösterir. Şair, bu karakter üzerinden esarete karşı özgürlük mücadelesini ve ulusal bilinç düşüncesini vurgulamak istemiştir. Şiir, tarihsel bir olaydan hareketle toplumsal hafızayı güçlendiren ve kahramanlık değerlerini öne çıkaran bir anlam kazanmıştır.

Jeopolitik açıdan Horasan coğrafyasının en kritik merkezlerinden biri olan Belh, tarih boyunca değerli ve mukaddes sayılan din, ilim, kültür ve siyasetin merkez noktası olmuştur. Bu

stratejik konumu, bölgeye hükmeden tüm imparatorluklar tarafından etkin bir şekilde kullanılmıştır. Ahameniş İmparatorluğu döneminde dahi kutsal ve önemli merkezler arasında sayılan Belh, MÖ 4. yüzyılda Büyük İskender'in hâkimiyetine girmiştir. İskender sonrası dönemde Akhunların kontrolüne geçen şehir, canlılığını sürdürerek özellikle Budizm'in önemli merkezlerinden biri hâline gelmiştir. İslam hâkimiyetine kadar uzanan süreçte Belh, Zerdüştilik ve Budizm'in yanı sıra Nestûrî Hristiyanlığı ve Maniheizm gibi farklı inanç sistemlerinin bir arada var olduğu çok kültürlü bir yapı sergilemiştir. Ancak bölgenin Müslüman Arapların kontrolüne geçmesiyle birlikte, zaman içinde diğer dinlerin etkisi azalmış ve ortadan kalkmıştır (Mohammadi, 2023, s. 144). Günümüzde de Belh, sahip olduğu kültürel miras ve ekonomik dinamikler sayesinde bölgenin en önemli şehirlerinden biri olma niteliğini korumaktadır. Şair, Belh şehrini şiirinde çok kültürlülük, tarihsel süreklilik ve medeniyetler arası etkileşim fikrini vurgulamak için kullanmıştır. Belh'in tarih boyunca farklı imparatorlukların hâkimiyetinde kalması ve çeşitli dinlerin bir arada yaşadığı bir merkez olması, şiirde bu şehrin evrensel bir kültür ve inanç kesişim noktası olarak ele alınır. Böylece şair, insanlık tarihinin ortak kültürel mirasını temsil eden bir mekân üzerinden evrensel bir bakış açısı ortaya koymuştur.

Şair şiirinde, “Ben ölmem düştüğüm düz yollarda, asılıyım Belh'deki darağacına” dizeleriyle, karşılaştığı zorluklar karşısında yılmayacağını ve halkını karanlıktan kurtarma uğruna her türlü fedakarlığı göze alacağını ifade etmiştir. Halkını karanlık günlerden kurtaramadığı takdirde ise suçlu gibi ölmeyi kabullendiğini belirtir. Söz konusu dizeler, Maşrap'ın yaşamıyla da örtüşmektedir. Maşrap, halkının refahı için mücadele etmiş ve halkın içindeki bütün olumsuzluklara karşı umut kaynağı olmayı amaçlamıştır. Ancak yürüttüğü faaliyetler yarım kalmış kendisi Belh şehrinde acımasızca asılarak öldürülmüştür. Bu doğrultuda darağacı kelimesi etimolojik arka planı şiirdeki anlamı derinleştirmektedir. Darağacı kelimesi, “ağaç, çarmıh ve idam ağacı” gibi kavramlardan türetilmiştir. Tarih boyunca çeşitli toplumlar, suçlu buldukları kişileri cezalandırmak amacıyla darağacına asmak suretiyle idam etme yöntemine başvurmuşlardır. Farsça kökenli “dar” kelimesi ise isim olarak: “ağaç, idam sehpası, direk, darağacı, meydan, yer ve mesken” gibi anlamlara gelmektedir. Fiil olarak ise “darağacına çekmek, asmak, idam etmek ve ölmek” anlamında kullanılmaktadır (Kantar, 2010, s. 678; Kurnaz, 1993, s. 428). Bu yönüyle darağacı, Maşrap'ın halkını savunurken uğradığı zulmün ve fedakârlığın sembolüdür. Belh ise tarihsel ve kültürel bir merkez olarak, şiirde bölgenin en önemli şehirlerinden biri konumunda bir mekân işlevi görür. Şair de bu duruma gönderme yaparak şiir ile tarihsel gerçeklik arasında bir bağ kurar.

3. Nesne (Obje) Tabakası

Nesne tabakası, okura farklı anlam olanakları sunan ve anlamlandırma sürecinin merkezinde yer alan bir tabakadır. Yazınsal metinlerin her biri, kendi içyapısı içinde çeşitli anlamlar barındırır. Anlama kelimeler aracılığıyla ulaşılır; anlamın çözümlenmesi ise sanatçının içsel dünyasında temellenen varlık alanına ulaşılmasıyla mümkün olur.

Tablo 2. Şiirde Yer Alan Kelimelerin Nesne Tabakasındaki Göndermeleri

Sözcüğün Kullanım Şekli	Sözcüğün Gönderim Şekli
Zemin	Tarih, aidiyet
Derya	Duygusal yoğunluk
Kartal	Güç, geçmişin temsili
Meşale	Aydınlık, fedakârlık, umut

3.1. Zemin

Toprak, yaratılışın ve yok oluşun sınırlarını belirler. İnsanlık tarihi boyunca toprak, evrenin ve insanın yaratılışındaki yerini belirleyen temel bir unsur olarak görülmüştür. Değer verilen eşyaların gömüldüğü yer olan toprak, aynı zamanda geçmişin bir aynasıdır. Toprak, atalarımızın bize bıraktığı tarih ve yaşanmışlıkların mirasını taşır. "Deli Ruh" şiirinde şair de kendisini toprağa benzetir. Toprak kadar geniş bir göğse sahip olduğunu, milletine bağlılığını ve düşüncelerinin arkasında duracağını simgeler; bu durum, toprağıyla kurduğu bağa bir göndergedir. Toprak, fiziksel bir nesne olmaktan çıkar; ruhun zeminden göğe doğru yükselişini ve bu yükselişin toplumsal bir liderliğe ve içsel bir varoluşa dönüşmesini yansıtır.

3.2. Derya

Deniz ve nehir anlamlarında kullanılan "derya" sözcüğü bu dizelerde metaforik bir anlam kazanır. Şair "Ben deryayım, dolup taşarım, ben şimşeğim, çakacağım" ifadeleriyle, iç dünyasında biriken duyguları artık bastıramadığını dile getirir. Kendimi denize şimşeğe benzetmesi, yaşadığı yoğun duyguların dışı vurumunu gösterir. Bu benzetmeler aracılığıyla şairin içsel birikimi ve taşıdığı milli duygular belirginleşir. Derya metaforu, duyguların içte tutulmayacak ölçüde yoğunlaştığını, şimşek metaforu ise bu duyguların bir patlama noktasına ulaştığını ifade eder. Bu dizelerde yalnızca bireysel bir ruh hali değil, aynı zamanda toplumsal bir uyanış çağrısı da yer almaktadır. Şair, içsel doluluğun taşmasıyla birlikte, yaşadığı dönemin karanlık ve baskıcı koşullarına karşı bir tepkiyi, bir direnişin başlangıcını haber vermektedir. Bu yönüyle şiir, bireysel öfkenin kolektif bilince dönüşümünü temsil eder. Şairin kendi gücüne olan inancını vurguladığı bu dizeler, halkına olan güvenin de bir ifadesidir; "Ben yaparım" diyerek kendine duyduğu inancı ortaya koyarken, bu inancı toplumsal bir hedefe, yani halkının da kendi kaderini belirleyebileceği bağımsız bir geleceğe yönlendirir. Burada şair, bireysel varlığından sıyrılıp bir lider, rehber ve halkının sesi olarak öne çıkar.

3.3. Kartal

Kartal, tarih boyunca pek çok kültürde kuvvet ve yüceliğin sembolü, gökyüzünün hâkimi ve tüm göksel varlıkların kralı olarak kabul edilmiştir. Yırtıcı kuşlar arasında tanrısal bir güçle sahip olduğu düşünülen kartalın, gökyüzünde en yüksekte uçarak yeryüzünü kötülüklerden koruduğuna inanılmıştır. Kartal, görünüşündeki kudretiyle değil, aynı zamanda estetik görünümüyle de mitolojik ve sembolik değer taşıyan bir varlık olarak öne çıkar (Alsan, 2017, s. 93). Kartal, gökyüzünün mutlak hâkimi, uçan kuşların lideri ve yeryüzündeki diğer canlılara korku ve hayranlık veren bir varlık olarak tasvir edilmiştir. Sadece doğa içinde olmayan, insan zihninde ve toplumsal yapıda da bir güç figürü haline gelmiştir. Antik çağlardan itibaren, toplumun seçkin sınıfları özellikle siyasi ve askeri liderler doğanın güçlü, cesur ve kudretli hayvanlarıyla kendilerini özdeşleştirme eğiliminde olmuşlardır. Bu tür semboller, bireysel güç kadar siyasal otorite ve meşruiyet kurma aracı olarak da kullanılmıştır. Kartal, bu hayvanlar arasında en yaygın sembollerden biri olup özellikle aslan ve kaplan gibi diğer güçlü hayvanlarla birlikte anılmıştır (Özcan, 2020, s. 99).

Kartal, "Deli Ruh" şiirinde Türk toplumunun gücünü, azmini ve geçmişini temsil eder. Kartal, geçmişte yaşanan olayların da bir yansıması niteliğindedir. Kötülükle mücadelenin, asaletin, gücün, dürüstlüğün ve güzelliğin simgesidir. Şair bu nedenle kartal simgesini kullanmış; Türk milletinin her zorluğun üstesinden gelebileceğini, en alçak düzeyden en yüksek mertebeye yükselebileme kudretine sahip olduğunu ve çeşitli alanlarda başarı sağlayabileceğini ifade etmiştir.

3.4. Meşale

Meşale, tarihsel ve kültürel bağlamda genellikle aydınlanma, umut ve kurtuluşun sembolü olarak değerlendirilmiştir. Şairin kendisini meşaleye benzetmesi, halkı için kendisini feda etmeye hazır bir karakter olarak konumlandığını göstermektedir. Meşale, fiziksel bir ışık kaynağı, karanlığa karşı direnişin ve toplumun aydınlanma çabasını vurgular. Meşale sembolü, Özbek halk efsanelerinden biri olan Şirok anlatısında da güçlü biçimde karşımıza çıkar. Şirok, halkının umut kaynağı, karanlıktan aydınlığa çıkan yolun öncüsü ve vatanperverlik ruhunun taşıyıcısı olarak efsaneleştirilmiştir. Onun, halkını esaretten ve karanlıktan kurtarmak uğruna kendini feda etmesi, meşale gibi ışık saçmasını ve simgesel anlamda gelecek kuşaklara ilham veren bir kahramana dönüşmesini sağlamıştır. Bu tür semboller, sadece geçmişi yüceltmekle kalmaz, kolektif hafızanın güçlenmesine ve toplumsal bağlılık duygusunun pekişmesine katkı sunar. Şirok'un efsanesi, gelecek nesillerin belleğinde iz bırakarak, halkın kendi tarihine, kültürel değerlerine ve milli duygularına olan bağlılığını artıran bir anlatı niteliği taşır. Böylece meşale, bireysel bir fedakârlığın ötesinde, toplumun dirilişini simgeleyen ortak bir bilince dönüşür.

4. Karakter Tabakası

Şiirde karakter tabakası olarak gösterilebilecek kişiler Büyük İskender, Şirok, Boborahim Maşrap ve şairin kendisidir.

4.1. İskender

Büyük İskender (M.Ö. 336-323), antik çağın en etkileyici askerî liderlerinden biri olarak kabul edilir. 20 yaşında tahta geçmiş, 13 yıl süren iktidarı boyunca dönemin bilinen dünyasının yarısını fethetmiş ve özellikle Pers İmparatorluğu'nu en güçlü olduğu dönemde savaş meydanlarında mağlup etmiştir. Bu olağanüstü askerî başarılar, onu tarihin en stratejik ve ileri görüşlü komutanları arasında yerleştirmiştir. İskender'in entelektüel gelişiminde en önemli etkenlerden biri, öğretmeni olan ünlü filozof Aristoteles'tir. Aristoteles'in verdiği eğitim sayesinde, askeri yetkinliğinin yanı sıra felsefî ve kültürel donanıma sahip bir lider olarak yetişmiştir. Bu eğitim, İskender'in dünya görüşünü şekillendirmiş ve farklı kültürleri anlayarak kaynaştırma becerisi kazanmasında etkili olmuştur.

İskender'in liderlik özellikleri daha gençlik yıllarından itibaren belirginleşmiştir. Tarihsel bir anlatıya göre, ehlileştirilemediği için herkesin vazgeçtiği Bukefalos adlı at, genç İskender tarafından sakinleştirilmiştir. İskender, atın gölgesinden ürktüğünü fark etmiş ve onu güneşe döndürerek kontrol altına almıştır. Bu olay, onun gözlem yeteneğini, cesaretini ve liderlik sezgilerini de ortaya çıkarmıştır. Babası Kral Filip'in bu olaya istinaden sarf ettiği "Oğlum, sen kendine layık bir krallık kurmaya bak; çünkü Makedonya senin için pek küçük" sözleri, adeta tarihî bir kehanet niteliğindedir (Erçel, 2012, s. 37). İskender, yirmi yıl geçmeden Pers İmparatorluğu'nu fethederek Doğu'da büyük bir imparatorluk kurmuştur. İskender'in hedefi yalnızca toprak kazanmak olmamıştır; farklı kültürleri kaynaştırmayı da amaçlamıştır. Büyük İskender'in kurduğu imparatorluk, Helenistik düşünce sisteminin temellerini atarak Roma İmparatorluğu'nun ve dolayısıyla Avrupa uygarlığının gelişimine zemin hazırlamıştır. Yaşadığı dönemde Makedonya'dan Hindistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada hüküm sürmüş ve amacı, farklı halkları Yunan kültürü ve diline dayalı tek bir siyasi ve kültürel çatı altında birleştirmek olmuştur. İskender, planladığı ölçüde büyük bir imparatorluk kurmayı başarmış olsa da ani ölümü nedeniyle bu geniş imparatorluk kısa sürede parçalanmıştır. 33 yaşında hayata

veda eden Büyük İskender'in ardında bıraktığı en önemli düşünsel miras, farklı kültürleri bir araya getirmeyi hedefleyen "evrensel bir imparatorluk" idealidir (Yılmaz, 2016, s. 225-226).

Büyük İskender'in bu idealini, Benedict Anderson şu şekilde açıklar: "Eski tarz cemaatlerde olduğu gibi, milli bir cemaatin kuruluşu da ancak hayal edilmesine bağlıdır. Bu hayal edilmiş cemaat, geçmişten bugüne varlığını sürdüren bir gerçekliktir" (Anderson, 1995, s. 20). Anderson, bu ifadeyle milletin hayal edilmiş siyasî bir topluluk olduğunu belirtir. Şair de şiirinde İskender'in ismini anarak hayal ettiği milletin gerçekleşmesini istemektedir. Farklı toplulukların varlığının bilincinde olarak kendi milletini sınırlı bir çerçevede hayal eder. Ayrıca, hayal ettiği toplumun geçmişten beri var olduğunu ve geleceğe doğru ilerlediğini kabul etmektedir. Bu doğrultuda siyasi bir hedefi aşarak insanlık tarihinin sonraki dönemlerinde evrensellik ve kozmopolitlik anlayışının temelini oluşturan felsefi bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

4.2. Boborahim Maşrap

Boborahim Maşrap'ın hayatı ve yaratıcı serüveni hakkında detaylı tarihî bilgi yoktur. Adına dair ilk kayıtlar 18. ve 19. yüzyıllarda bazı edebi eserlerde geçmektedir. Mevcut bilgiler son derece sınırlı, parçalı ve çelişkilidir. Maşrap, Özbek edebiyatında milliyetçilik, sosyallik ve laikliğin kökleşmesinde cehaletle mücadele eden ve bu fikirlerinin güçlenmesinde büyük rol oynayan söz ustalarından biridir. Kendisi, şiir biçimlerini geliştirmeye ve şiir sanatını mükemmelleştirmeye çalışmıştır. O, aynı zamanda ahlaken yozlaşmış insanları ve ikiyüzlü din adamlarını çekinmeden eleştiren, emekçi kesimin haklarını savunan cesur ve girişimci bir kişidir. Halkın farklı kesimlerince hoş karşılanmayan bu davranışına rağmen, Boborahim Maşrap, her zaman halkın arasında dolaşan, onların yaşam şartlarını ve özlemlerini yakından gözlemleyen biridir. Maşrap'ın eserlerindeki toplumsal içerik, güçlü eleştirel yön, şairin ileri görüşlü ve halkçı bakış açısı ile dönemin olumsuzluklarına karşı takındığı açık tavır, Belh âlimlerinin fetvasına ve kunduz valisinin kararıyla idam edilerek şehit olmasına neden olmuştur. Cesur bir şair, özgür bir ruh olan Boborahim Maşrap, Belh şehrinde asılarak hayatını kaybetmiştir. Mansur Hallâc ve İmadeddin Nesimi gibi Boborahim Maşrap da bağnaz fikirlerin, o dönemin yönetici sınıflarının ve cahil âlimlerin resmi siyasetine uymadığı dünya görüşleri sebebiyle kurban edilmiştir (Abdugafurov, 2017).

Şiirde yer alan Boborahim Maşrap, halkı için hakikati arayan, otoriteye karşı duran tarihsel bir kahramandır. Şiirde Maşrap, bir şair kimliğiyle değil, halktan yana olan davranışları, özgür düşüncüyü savunan duruşu ve baskılara karşı sergilediği direniş ile öne çıkarılmaktadır. Şair, Maşrap karakterini kullanarak özgür bir ruhun baskıcı yapılara karşı direnişini gösterir. Bu yolla, cehalete, bağnazlığa ve ikiyüzlülüğe karşı tavrını göstererek toplumsal bir bilinç oluşturmaya çalışmaktadır.

4.3. Şiroke

Şiroke, MÖ 6. yüzyılın başlarında, Ahameniş hükümdarı ve İran Kralı I. Darius'un Turan halklarına yönelik işgaline karşı mücadele eden ulusal bir kahramandır. Şiroke'un cesaretinden ilk kez Yunan tarihçi ve Hatip Poliene'nin sekiz kitaplık *Askeri Hileler (Strategmas)* adlı eserinde söz edilmiştir. Efsaneye göre Şiroke ve kabilesi huzurlu bir yaşam sürerken, I. Darius ve ordusunun Türk halklarını fethederek yaşlısından gencine kadar birçok kişiyi esir aldığı haberi alınır. Bunun üzerine halkın ileri gelenleri bir araya gelerek bir toplantı yapar ve düşmanı durdurmak için bir çözüm yolu ararlar. Alınan karara göre yaşlılar, çocuklar ve hayvanlar uzak çöllere gönderilecek, geride kalanlar ise savaşacaktır. Ancak bu karara rağmen halk, esareti kabul etmeyerek sonuna kadar savaşma iradesi göstermiştir. "Savaş acısı, onursuzluk acısından

iyidir” diyerek yiğitçe savaşçı halkı için mücadele ederek ölmeyi istemişlerdir. Bu olaylar üzerine, düşmanla görüşmek isteyen bir çobanın ortaya çıktığı söylenir. Bu çobanın ismi Şiroke. Şiroke son derece kurnaz, bilge ve destan anlatıcısı bir ihtiyardır. Hayatı boyunca başından birçok olay geçmiş, çok bilgili bir adamdır. Halkına, sorunlarını çözebileceğini sadece ona güvenmeleri gerektiğini söyler ve bir planı olduğunu belirterek toplantı alanında olan en bilge kişiyle yalnız kalmak ister. Bir süre sonra Şiroke, kulağı ve burnu kesilmiş halde, üstelik halinden memnun bir şekilde dışarı çıkar. İnsanların sorularına cevap vermeden I. Darius’un huzuruna çıkar. İran şahına, kendi hükümdarlığına karşı savaşacağını söylediği için cezalandırdığını ve bu nedenle kulağının ile burnunun kesildiğini anlatır. Onun uğruna savaşacağını ve sözde düşman hükümdarlığını yenmesine yardım edeceğini İran Hükümdarı I. Darius’a söyler. Darius, kolay yoldan kazanabileceği bir savaş fikrini beğenir ve yaşlı Şiroke’tan planını açıklamasını ister.

Darius, askerleriyle birlikte yedi günlük erzaklarını alarak Şiroke liderliğinde çöle doğru yola çıkarlar. Bir süre sonra askerlerin çölün sıcaklığından ve kuraklığından dolayı su ihtiyaçları artar. Askerler Şiroke’un yanına giderek ne kadar bir yol kaldığını sorarlar. Şiroke çok az bir yol kaldığını söyleyerek zaman kazanır. Yedinci güne gelindiğinde herkesin sabrı tükenir. Askerler, Şiroke’u ortalarına alarak bağışmaya ve hakaret etmeye başlarlar. Şiroke ise yüksek sesle, “Yendim! Darius’un ordusunu tek başıma yendim” diyerek onlara seslenir. Ardından, nereye giderlerse gitsinler mezarlarının bu çöl olacağını ve yedi günlük bir yolu bir daha aşamayacaklarını söyler. Şiroke tarif edilemeyecek kadar çok mutludur. Halkını esaretten kurtarmış, halkı için canını feda etmiştir. Düşmanlarını tuzağa düşürmüş, onları büyük bir yıkıma uğratmıştır. Bunu duyan I. Darius ve askerleri kandırıldıklarını bu çölden çıkmanın tek çaresinin Şiroke olduğunu anlarlar. Şiroke’a onlara çölün kuyularını ve pınarlarını gösterirse canını bağışlayacaklarını ve bir köyü ona vereceklerini söylemişlerdir. Fakat Şiroke’un kesin kararlılığını görünce sinirlerine hâkim olamamışlar ve onu paramparça etmişlerdir (Osim, 2012).

Şiroke efsanesi, Turan halklarının kimliğini canlı tutan ve derinlemesine tasvir eden pek çok ayrıntı barındırır. Cesaret, vatanperverlik, mücadele, savaşçı kimliği ve bağımsızlık arzusu bu anlatının temel temalarıdır. Sıradan bir çoban olan Şiroke’un halkını kölelikten kurtarmak için yola çıkması, canını feda etmesi ve büyük acılar çekmesi vatanseverliğin örneğidir. Bu efsane dilden dile aktararak günümüze kadar ulaşmıştır.

5. Alın Yazı Tabakası

Karakter tabakasında belirtilenler üzerinden gidilecek olursa öncelikle Büyük İskender’in etrafında başlamak gerekir. Tarihe adını altın harflerle yazdıran İskender, antik çağın en yetkin düşünürlerinden biri olan Aristoteles tarafından eğitilmiş ve bu eğitim süreci onun düşünsel gelişiminde belirleyici olmuştur. Aristoteles’in rehberliğinde aklın gücünü kullanmayı öğrenen İskender, özgür ve eleştirel bir düşünce yapısı kazanmıştır. Bu düşünsel ve felsefi birikim, onun dünyayı algılayışında geçici, değersiz ve önemsiz olandan arınmış, daha bütüncül bir bakış açısının hâkim olmasını sağlamıştır (Yılmaz, 2016, s. 275). Aristoteles ve İskender’in bir araya gelmeleri tarihteki en önemli entelektüel-siyasal birlikteliklerden biridir. “Biri dünyayı elinde tutacak güç ve iradeye, diğeri ise dünyayı fethedecek ve insan düşüncesinde yeni bir dünya yaratacak güce sahiptir” (Erçel, 2012, s. 17). Şair İskender’in çok yönlü kişiliğini, savaş alanlarındaki akıl oyunlarını ve stratejileri en önemli katkısının Aristoteles’in öğrencisi olmasıyla bağdaştırmıştır.

Boborahim Maşrap, halkın içindeki bağınaz insanlarla savaşmış ve halkını bilinçlendirmek için elinden gelen bütün çabayı vermiştir. Bağımsızlığına ve özgürlüğüne dış etkenlere bakmadan kendine özgü yaşamıyla halk arasında sevilen bir şahsiyet olmuştur. Gittiği köylere ve şehirlere büyük etkisi olmuş hatta bazen karışıklıklara bile neden olmuştur. Maşrap, doğruları dile getirdiği için idam edilmiş ve halkını bilinçlendirme çabalarının önü kesilmiştir. Şair, Maşrap gibi birçok aydının aynı sona tabii tutulduğunu, buna rağmen asla pes edilmemesi, geleceğe dair umudun korunması ve bağınaz fikirlere karşı durulması gerektiğini vurgulamıştır. Şair, bütün baskılara rağmen, zorlanılsa dahi millî duyguların sonuna kadar varlığını sürdürceğini belirtmiştir.

Şiroke karakteri, bilgeliği ve halkına bağlılığıyla okura güçlü bir mesaj iletmektedir. Şiroke tam bir savaşçı ve halkı için mücadele etmenin örneğidir. Okurun içindeki vatan sevgisinin bitmemesi ve bu duyguların alevlenmesi için şair, Şiroke efsanesini şiirin metnine yansıtmıştır. Efsanede Şiroke millî duyguların canlandığı ve halkına bağlılığın bir simgesi olmuştur. Şair bu şiirle tarihsel bir bilinç oluşturmaya çalışmıştır. Şiire verdiği "Deli Ruh" ismiyle de okurun içindeki vatan sevgisini uyandırmaya çalışmış ve kendi içindeki millî duyguları her dizede vurgulamıştır.

6. Şiirde Zaman

Zaman; şiir, hikâye ve roman çözümlemelerinde ruhsal olarak yarattığı etki yönüyle ele alınır. Şiirde adı geçen Büyük İskender tarihin en büyük savaş liderlerinden biri ve MÖ 336-323 yılları arasında yaşamış bir komutandır. Büyük İskender'in ardında bıraktığı en önemli düşünsel miras, farklı kültürleri bir araya getirmeyi hedefleyen "evrensel bir imparatorluk" ideali olmuştur. Şair de o dönemin siyasî yapısını betimleyerek, tarihteki olaylar çerçevesinde akıl, strateji, mücadele, hırs ve irade kavramlarına değinmiş ve bunları gelecek kuşaklara aktarmıştır.

Şiroke efsanesini kullanan şair, onu gelecek nesillerle aynı paralelde düşünür. Bu tarihi karakter, halkının refahı ve huzuru için kendini feda etmiştir. Özellikle Maşrap da benzer özelliklere sahiptir. Halkının huzuru için bağınaz fikirli kişilere karşı gelmiş ve halkı için yaşanabilir bir mekân oluşturmak istemiştir. Maşrap, haksızlıklara boyun eğmemiş, halkı için kendini bir rehber olarak görmüştür. O, gelecekte bağımsız bir ortamda huzur ve refahı sağlamak için halkının yanında olmayı amaçlamıştır. Şiir simgesel anlamda çok zengindir ve bu simgeler sonucunda şiir farklı bir boyuta geçmiştir. Şair, farklı dönemlerde yaşanan olaylara yer vererek okuyucunun tarihine bağlılığını güçlendirmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Şairin "Deli Ruh" adlı şiiri, bireysel bir duygu yoğunluğunun tarihsel, toplumsal ve kültürel bir bilincin ifadesidir. Şiirde yer alan karakterler Büyük İskender, Boborahim Maşrap ve Şiroke karakterleri yalnızca tarihi veya efsanevi kahramanlar olarak değil insanlığın ortak kaderini ve tarih boyunca süregelen mücadele ruhunu temsil eden sembolik karakterler olarak kurgulanmıştır. Şair bu karakterler aracılığıyla akıl, özgürlük, bağımsızlık, direniş ve milli bilinç gibi değerleri günümüz okuruna taşıma gayesi gütmüştür. Büyük İskender'in Aristoteles'ten aldığı eğitim doğrultusunda düşünsel yönü, bilginin ve aklın insan hayatındaki dönüştürücü gücünü temsil etmektedir. Boborahim Maşrap'ın halkını bilinçlendirme uğruna verdiği mücadele ve bu uğurda ödediği bedelle hakikati savunan aydın tipi yansıtılmaktadır. Şiroke ise halkına bağlılığı, cesareti ve fedakarlığıyla toplumsal direnişin ve vatan sevgisinin sembolü haline gelmiştir. Bu üç karakter, farklı dönemlere ait olmalarına rağmen ortak noktaları,

inandıkları değerler uğruna mücadele etmeleri ve mücadelenin getirdiği zorluklarla yüzleşmeleridir. Alın yazı tabakası açısından değerlendirildiğinde şiir, bireysel kaderlerden çok insanlığın ve milletlerin ortak yazgısına işaret etmektedir. Büyük İskender'in evrensel bir birlik oluşturmak istemesi, Maşrap'ın doğruları savunma çabası ve Şiroke'un halkı için gösterdiği fedakârlık insanın idealleri için mücadele etme kaderin farklı yansımalarıdır. Şair tarih boyunca özgürlük, adalet ve bağımsızlık gibi değerleri savunan kişilerin çeşitli engellerle karşılaştığını ancak bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam ettiğini göstermektedir. Şiirde kader, bireysel bir yazgı değil, toplumların tarihsel hafızasında yaşayan ortak bir bilinç ve sorumluluk alanı olarak anlam kazanmaktadır.

Şiirdeki zaman kavramı da geçmiş, bugün ve gelecek arasında kurulan bir köprü niteliğindedir. Şair, tarihsel şahsiyetleri ve efsanevi kahramanları aynı bilinç içerisinde bir araya getirerek okuyucunun geçmişten güç almasını ve geleceğe umutla bakmasını amaçlamaktadır. “Kartal, meşale, derya ve şimşek” gibi simgelerle desteklenen şiir, kolektif hafızayı canlı tutma ve toplumsal bilinç oluşturma işlevi üstlenmektedir. “Deli Ruh” şiiri, tarihsel ve efsanevi karakterlerin kullanımıyla millî kimlik, özgürlük ve direniş düşüncelerini işlemektedir. Şair, geçmişten geleceğe uzanan bu şiirsel köprünün okuyucusunu tarihsel bilinç kazanmaya, millî ve manevi değerlere sahip çıkmaya ve toplumsal sorumluluk üstlenmeye davet etmektedir. Bu doğrultuda gelecekte yapılacak araştırmalarda Türk dünyası edebiyatında tarihsel şahsiyetlerin ve kahramanlık anlatılarının millî kimlik oluşumundaki işlev karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Ayrıca benzer temaları işleyen şiirlerde tarihî ve efsanevi karakterlerin sembolik kullanımları ile bu sembollerin toplumsal bilinç ve kolektif hafıza üzerindeki etkileri daha kapsamlı biçimde araştırılabilir.

Kaynaklar

- Alsan, Ş. (2017). *Türk mimari süsleme sanatında ikonografik figürler*. Ankara: Gece yayınları.
- Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve yayılması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bolay, S. (1997). *Felsefi doktorinler ve terimler sözlüğü*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Bozkurt, N. (2003). *20. yüzyıl düşünce akımları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Cevizci, A. (2013). *Paradigma felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Erçel, G. (2012). *100 biyografide dünya ünlüleri*. İstanbul: Kafekültür Yayıncılık.
- Kanar, M. (2010). *Farsça- Türkçe sözlük*. İstanbul: Say yayınları.
- Kurnaz, C. (1993). *"Dar" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mohammadi, A. (2023, Aralık). Türk- İslam medeniyetinin kültür şehri: Gaznelilerdönemi belh'in sanat ve mimari yapıları. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* , 8(2), 143-159. DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.1392144>
- Özcan, R. (2020). Antik çağdan günümüze çift başlı kartal: anlamı, yorumu ve propagandası. *Arkhaia Anatolika dergisi*, 3, 98-118.
- Smith, A. (1990). Towards a global culture. *Theory, Culture & Society*, 7, 171-191.
- Tunalı, İ. (1971). *Sanat ontolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Yılmaz, C. A. (2016). *Büyük İskender'in hayatı ve faaliyetleri*. [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, T. (2017). Hilmi Yavuz'un "Ney" şiiri üzerine Ontolojik analiz metoduyla çözümleme denemesi. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 151-162.

Elektronik Kaynaklar

- Abdugafurov, A. (2017,17 Aralık) Бобораҳим Машраб (1640-1711). Ziyouz.uz. Erişim tarihi 20.03. 2026, [Бобораҳим Машраб \(1640-1711\) www.ziyouz.uz](http://www.ziyouz.uz)
- Boboeva, G. (2013, 31 Ağustos). Гулноза Бобоева (1986). Ziyouz.uz. Erişim tarihi 15.02.2026, [Гулноза Бобоева \(1986\) — ziyouz.uz](http://ziyouz.uz)
- Osim, M. (2012, 2 Nisan). Широқ (хикоя). Ziyouz.uz. Erişim tarihi 20.03.2026, [Миркарим Осим. Широқ \(хикоя\) ziyouz.uz](http://ziyouz.uz)

Extended Abstract

Gülnaze Boboeva's poem "Deli Ruh" has been analyzed within the framework of ontological analysis. The primary objective of this study is to reveal how the historical, cultural, and social elements present in the poem are integrated with the individual emotional world, and to evaluate the poem's role in the post-independence identity construction of Uzbek society. The search for national identity and cultural revival movements in Uzbekistan following the dissolution of the Soviet Union have found significant reflections in literary works. Gülnaze Boboeva's poem "Deli Ruh" is also regarded as a poetic reflection of this transformative process. Born in 1986 in the Boysun district of Surhanderya province one of Uzbekistan's historically and culturally significant centers Gülnaze Boboeva established her intellectual foundation through her education at Tirmiz State University. In her poetry, she brings together individual sensibilities with social issues. Boboeva, who has drawn attention with works such as "Moonlit Nights," "Morning Song," and "Season of Excitement," places themes such as historical memory, national consciousness, freedom, and the human inner world at the center of her poetry. The poem "Wild Spirit" is one of the works in which these themes are explored in depth.

The theoretical foundation of this study is the ontological analysis method developed by Roman Ingarden and Nicolai Hartmann, which was systematized in Turkish literature through İsmail Tunali's work The Ontology of Art. This method aims to examine literary works not only in terms of their formal characteristics but also in conjunction with their layers of meaning, theme, value, and aesthetics. In this vein, the poem "Deli Ruh" has been evaluated within its multi-layered structure; the poem's language, meaning, characters, symbols, and world of values have been analyzed in detail. The analysis revealed that the poem is not merely a conveyance of individual emotion but also possesses the quality of a powerful text aimed at shaping social consciousness. By linking the individual state of mind to historical memory and collective identity, the poet takes the reader on an intellectual journey between the past and the present. In the poem, individual sensitivity and social belonging are intertwined; concepts such as freedom, independence, nationalism, historical consciousness, and social solidarity are brought to the forefront. One of the most notable elements in the poem is the manner in which historical and legendary characters are employed. Heroes such as Alexander the Great, Boborahim Mashrap, and Shiroq are portrayed not merely as historical figures or legendary heroes, but as symbolic characters embodying universal values. Through these characters, the

poet conveys the experiences of the past to the people of today and reinforces the idea of historical continuity. While Alexander the Great represents intellect, strategy, and leadership, his relationship with Aristotle symbolizes the transformation of thought into action. Boborahim Maşrap, on the other hand, is presented as an enlightened intellectual who fights for his ideas and strives to raise the consciousness of his people. Şiroq, meanwhile, has been made a symbol of social resistance through his courage, self-sacrifice, and love of country. These three characters, belonging to different historical periods, are brought together in the poem along a common line of consciousness, thereby emphasizing the continuity of national identity.

In poetry, the concept of time functions not merely as a chronological element, but as a realm of consciousness that connects the past, the present, and the future. By conveying the inspiration drawn from historical heroes to contemporary society, the poet aims to strengthen the reader's national sentiments, desire for independence, and sense of social responsibility. Thus, poetry transcends its role as a purely aesthetic text to assume the function of shaping social consciousness. The symbols used in the poem also contribute to the deepening of its meaning. Images such as the eagle, the torch, the sea, and the lightning represent values like power, enlightenment, continuity, freedom, and resistance. Through these symbols, a strong connection is established between the individual's state of mind and societal ideals. The poet's symbolic narrative allows the reader to examine the layers of meaning in the poem within its historical and cultural context.

The ontological analysis revealed that the poem "Deli Ruh" exhibits a multilayered structure that blends intense personal emotion with historical and social consciousness. By skillfully employing historical heroes and symbolic narrative elements, the poet invites the reader to build a mental bridge between the past and the future. In this regard, the poem serves as a significant literary text aimed at keeping social memory alive, strengthening national identity, and contributing to the reconstruction of cultural values in post-independence Uzbek society. In conclusion, "Deli Ruh" is a striking example of contemporary Uzbek poetry that explores concepts of historical memory, national consciousness, and social responsibility through powerful symbols and characters, guiding the reader to reflect on these themes at both the individual and societal levels.

